

Wojciech B o ł o z. *Życie w ludzkich rękach. Podstawowe zagadnienia bioetyczne*. Warszawa: Wydawnictwa Akademii Teologii Katolickiej 1997 ss. 240.

Zagadnienia bioetyki są dzisiaj jedną z najszerzych części teologii moralnej. Mimo że bioetyka powstała przed ponad dwudziestu laty obejmuje tak wiele zagadnień, że potrzeba oddzielnych opracowań na przedstawienie jej złożonej problematyki. Charakterystyczny dla tej nauki jest bowiem jej ciągły rozwój i konieczność odpowiadania na nieustannie zmieniającą się sytuację w dziedzinie zachowania i ochrony zdrowia ludzkiego.

Z tym większą radością należy powitać książkę o. prof. dra hab. Wojciecha Bołoz *Życie w ludzkich rękach. Podstawowe zagadnienia bioetyczne*. Autor jest członkiem zakonu redemptorystów, założonego przez patrona moralistów, św. Alfonsa Marię de Liguori, oraz wydającego wielu wybitnych moralistów, do których należą między innymi: B. Häring, L. Vereecke, M. Vidal. O. Bołoz jest pracownikiem Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie i pełni obecnie funkcję prorektora tej uczelni. Jest autorem wielu artykułów naukowych z zakresu bioetyki i metodologii teologii moralnej.

Książka *Życie w ludzkich rękach* jest monografią profesorską o. Bołoz i obejmuje złożoną problematykę bioetyczną. Jako owoc wieloletnich studiów i poszukiwań naukowych obrazuje ona zarówno rozległy obszar wiedzy, jak i erudycję jej Autora. Może służyć jako kompendium wiedzy z zakresu bioetyki, jak też jako podręcznik dla studentów teologii oraz medycyny. Zebranie w jednej książce zarówno zagadnień metodologicznych i historii bioetyki oraz podjęcie szczegółowych problemów z zakresu ochrony zdrowia czyni tę pozycję bardzo potrzebną już to z racji ogromu wiedzy tu zawartej, już też z racji przejrzystości układu książki i jej zrozumiałego języka.

W przedmowie do omawianej pozycji prof. W. Fijałkowski napisał, że Autor w „sposób prosty i zarazem systematyczny, bez zbędnych dywagacji, ujął najważniejsze zagadnienia z dziedziny bioetyki” (s. 10). Sam zaś o. Bołoz we wprowadzeniu ukazał

na tle panoramy dziejów potrzebę odrębnej dziedziny nauki, jaką jest bioetyka i wskazał na zainteresowania bioetyki oraz zakres tematyczny książki.

Recenzowana pozycja podzielona jest na cztery rozdziały podejmujące zagadnienia prolegomeny do bioetyki oraz etycznych wymiarów poszczególnych etapów życia człowieka. Czytelny podział na rozdziały pomaga Autorowi usystematyzować treści obejmujące bardzo szeroki krąg zagadnień. W rozdziale *p i e r w s z y m* zatytułowanym „Zagadnienia wstępne bioetyki” Autor ukazuje konieczność etycznej refleksji nad problematyką biomedyczną oraz prezentuje historię etyki od jej powstania aż po okres krystalizacji jej zakresu pojęciowego i treściowego. Spośród typów uzasadnień stosowanych w bioetyce Bołoz wylicza uzasadnienie religijne, utylitarystyczne i personalistyczne, opowiadając się za uzasadnianiem personalistycznym opartym na dostrzeganiu godności osoby ludzkiej.

Rozdział *d r u g i* poświęcony jest etycznemu wymiarowi zagadnień związanych z przekazywaniem i początkiem życia ludzkiego. Autor podejmuje więc problematykę sztucznego zapłodnienia, macierzyństwa zastępczego i inżynierii genetycznej oraz badań prenatalnych. Zapowiada też zagadnienie zapłodnienia wewnątrzustrojowego za pomocą sztucznej inseminacji, ale nie omawia go w tekście. Rozdział ten jest najkrótszy, bowiem zawiera niewiele kwestii oraz dość pobieżnie, w odróżnieniu do niektórych kwestii zawartych w innych rozdziałach, prezentuje poruszane zagadnienia.

Treścią rozdziału *t r z e c i e g o* jest ochrona i promocja zdrowia ludzkiego. Po ukazaniu pozytywnej troski o zdrowie w postaci profilaktyki i sportu O. Bołoz przechodzi do prezentacji szeregu zagrożeń zdrowia powodowanych przez różne czynniki. W koncowej partii tego rozdziału zostały podjęte zagadnienia przywracania zdrowia przez leczenie farmakologiczne oraz transplantacje. Poruszono też zagadnienia eksperymentów medycznych i naruszania integralności ciała. Dosyć szeroko Autor omawia problematykę ekologii, ukazując zarówno rodzaje skażeń środowiska, jak i podejmując kwestię refleksji filozoficznej nad stosunkiem człowieka do przyrody. Ten fragment książki ma charakter bardziej pozytywny i stwarza wrażenie najbardziej pogłębionego. Podobnie zostało opracowane zagadnienie uzależnień, które Autor, bazując na swoich poprzednich poszukiwaniach naukowych, przedstawił w ramach pogłębionej analizy zjawiska. Dopełnieniem obrazu zagrożeń zdrowia i życia jest opis zjawiska toksykomanii i choroby AIDS.

Tytuł *c z w a r t e g o* rozdziału „Śmierć i umieranie” wskazuje na zakres poruszanej w nim problematyki. O. Bołoz zestawil w nim omówienie kultury śmierci według encykliki *Evangelium vitae* z zagadnieniami przerywania ciąży, samobójstwa, eutanazji oraz kary śmierci. Dołączył też problematykę wojny obronnej uwspółcześniając tradycyjne rozumienie tej problematyki. W ramach tego rozdziału zostały zawarte dwa wcześniej opublikowane artykuły Autora, podejmujące kwestie z tej problematyki.

Książka jest poparta bogatą bibliografią z kręgu literatury polskiej i zagranicznej, zwłaszcza amerykańskiej, włoskiej i niemieckiej. Relacja poglądów innych moralistów i specjalistów z poszczególnych poruszanych dziedzin ujawnia umiejętne korzystanie z dokonań innych autorów. Referowanie twierdzeń z cytowanych pozycji nie przerywa

wartkiego toku narracji i pozwala dostrzec także krytyczne odniesienie o. Bołozę do przytaczanych treści. Autor odwołuje się także do własnych artykułów dotyczących tejże problematyki, świadczących o jego wcześniejszym zainteresowaniu tymi zagadnieniami. Niekiedy ma się nawet wrażenie, że odnośne partie książki w znaczącym stopniu powielają wcześniejszy dorobek naukowy o. Bołozę.

W trakcie czytania można nabrać przekonania o kompetencji Autora, który posługuje się najnowszą literaturą, aktualnymi danymi statystycznymi i znajomością kontekstu omawianych zagadnień. Mimo podawania wielu ocen i konkretnych wskazań czasami odczuwa się jednak brak jasnych rozstrzygnięć w kwestiach będących dziś szczególnie aktualnymi. Może to wynikać z ogólnego charakteru teologii moralnej uprawianej współcześnie, może też wynikać z ostrożności o. Bołozę. Zestawia on poglądy wielu moralistów, podaje wskazania ogólne płynące z rozważań filozoficznych i pozostawia osąd czytelnikowi. Przez to książka zachęca do myślenia i ukazuje panoramę współczesnych poglądów.

Znalazły się w pracy niektóre błędy drukarskie w postaci zmiany brzmienia krótkich wyrazów. Okazuje się, że sama korekta komputerowa nie wychwyci zamiany „do” na „to” (s. 51) oraz tym podobnych nieścisłości. Nastąpiła też zmiana pisowni niektórych terminów i nazwisk, które występują w różnych wersjach. Autor powtórzył trzy razy ten sam cytat z EV na stronach 13-14, 20 i 31. Można by też podnieść kwestię nierównego poziomu poszczególnych partii opracowania. Te będące częścią poprzednich publikacji Autora odróżniają się od nowszych fragmentów, niejako uzupełniających zakres omawianej problematyki w książce.

Książka jest cenną pomocą dla studentów medycyny i teologii oraz lekarzy, katechetów i tych, którzy poszukują wskazań w zakresie bioetyki. Aktualność problematyki i konieczność stosowania zasad w opiece medycznej oraz badaniach naukowych czynią tę książkę bardzo potrzebną. Autorowi wypada pogratulować odwagi w podjęciu tak złożonego i szerokiego tematu oraz opracowania go dokładnie, a zarazem syntetycznie i przejrzysto. Warto zalecić ją, by znalazła się w rękach tych wszystkich, którzy mają do czynienia z ochroną zdrowia i refleksją nad sensem życia i śmierci.

Andrzej Derdziuk OFMCap